

भाषाः सात्विकादयः त्रिषुर्मनोबुद्ध्यहंकारेषु अन्वर्था अर्थ अनुसृत्य वर्तते इत्यन्वर्थाः एकस्मिन्नुपादिपिडे भर्तुः प्रीतिः सपत्न्या द्वेषस्ताम विदतश्चैत्रस्य मोह इत्यांतरा एव भावा विषय दर्शनैना विभवंतीत्यर्थः इत एवानु
भववैषम्या द्विषय एव त्रिगुणात्मिका पिलाः प्रादुस्तन्मदं न हि स्त्रीपिडे सदैव भर्त्रा दीनां प्रोत्यादयो नुवर्तते येन तान् प्रतिषेधां सत्त्वाद्यात्मत्वं नियम्येत न सैकः पदार्थ एकमेव भोक्तारं प्रतिक शचिदसत्त्वात्मा कदाचित् सत्त्वात्मे
तियुक्तं न हि हिमपीष्मयोः प्रीत्य प्रीति विषयोपि वन्निर्दाहात्म्यमतिवर्तते तस्माद्बुद्ध्यादय एव सत्त्वाद्यात्मानो नत्वर्थाः रज्जूरगादिवदनिर्वचनीयत्वात्तेषां न हि व्यवहितघटादिसत्त्वे प्रत्यक्षं क्रमते तस्य तत्रा सामर्थ्यात् न
प्यनुमानं वन्निधूमन्यायेन तत्सत्त्वसाधकस्य नियतस्य लिंगस्याभावात् नापि लोकवाक्यं तस्या प्रामाण्यादि दोषशंका कलंकितत्वात् नापि वेदवाक्यं नेह नानास्ति किंचनेति सर्वसत्तायासिनो वेदस्य यत्किंचित्
वार्थसत्त्वासाधकत्वात् नन्वविमुक्तं वै कुरुक्षेत्रं देवानां देवयजनं सर्वेषां भूतानां ब्रह्मसदनमत्र हि जंतोः प्राणेषूक्तममाणेषु रुद्रस्तारकं ब्रह्म व्याचष्टे येनासावमृती भूत्वा मोक्षी भवति तस्मादविमुक्तमेव निषेवेता विमुक्तं न वि
मुंचेदित्यादि श्रुतेरविमुक्तादीनां सद्भावं प्रभावतदविमोक्तं च प्रकाशयंत्याः का गतिः अज्ञातवस्तुनः सत्त्वाभावे कर्मोपास्तिकां इयोरुच्छेदापत्तेरिति चेन्न अविद्यावद्विषयत्वात्तयोः यथास्वामेरज्जूरगभमेऽपनी
तेरज्जुः सत्यासर्पो मृषेति सत्यासत्यविभाग आभिमानिकोऽविद्यापेक्षः परमार्थतस्तयोर्मिथ्यात्वा विशेषेण नुवर्तते तद्वदित्यवेहि तस्मादविद्यावतां वज्रपंजरायितमपि जगद्विद्यावतां दृष्टिसमसमयमात्रमेवेति युक्त

ये चैव भावा वर्तते सर्व एष्वेव ते त्रिषु ॥ अन्वर्थाः संप्रवर्तते रथनेमि मरा इव ॥ ११ ॥

प्रदीपार्थमनः कुर्यादिन्द्रियैर्बुद्धिसत्तमैः ॥ निश्चरद्भिर्यथा योगमुदासीनैर्यदृच्छया ॥ १२ ॥

मुक्तं बुद्ध्यदय एव सत्त्वाद्यात्मानो नत्वर्था इति १११ ॥ नन्वर्था नास्वरूपसत्त्वाभावे कथमिन्द्रियसन्निकर्षादितज्जंघटादिज्ञानं वास्यादित्याशङ्क्याह प्रदीपार्थमिति इन्द्रियैः करणैः बुद्धिसत्तमैर्हेतुभिः इयमत्र प्रक्रिया
त्रिविधं सत्त्वं शुक्तिरजतादीनां प्रातिभासिकं घटादीनां व्यावहारिकं ब्रह्मणः पारमार्थिकं चेति क्रमेण तानि सत्तत्तरसत्तमानि तत्र सत्तमब्रह्माभिन्नत्वाद्विषया अपि सत्तमा इत्युच्यते बुद्धिसत्तमैरिति बुद्धिस्थ
विषयसिद्ध्यर्थं अध्ययनेन वसतीति वत्तृतीया इन्द्रियैरश्मिभूतेर्मनः प्रदीपार्थं सत्तमावरकाज्ञाननाशं कुर्यात् ततः स्वतः प्रकाशमाने सत्तमे विषया अध्यस्यते यथा इन्द्रियैः शुक्तीदमंशावरकाज्ञानेनाशिते शुक्तिर्बु
द्धिस्थरजतभावेन शुक्त्यनतिरिक्तेन भाति इन्द्रियान्वयव्यतिरेकयोरधिष्ठानग्रह एवोपक्षयः एवं घटाद्यध्यासेपि इन्द्रियद्वारामनसा सत्तमावरकाज्ञानेनाशिते स्वतः प्रकाशमानं सत्तमं बुद्धिस्थविद्यदादिभावेन सत्तमाऽ
नन्येन भाति अत इन्द्रियं सत्तमस्यैव ग्रहार्थं विद्यदादिकंतुरज्ज्वामुरगवदविद्यामात्रभातं साक्षिमात्रभातं वा तथाच श्रुतिस्तमेव भातं मनुभाति सर्वमित्यधिष्ठानज्ञानमन्वध्यस्तस्य घटादेर्भातमाह लोकेपि घटानुभवः
पटानुभव इत्यादावनुभवशब्दः प्राप्त्यर्थस्य भवेत्तर्जानार्थत्वेन पाश्चात्यप्रकाशवाचकोऽनुशब्दसामर्थ्यात् पूर्वतरमधिष्ठानप्रकाशमाक्षिपति इममेव तार्किकानिर्विकल्पकं ज्ञानमित्याचक्षते भाषांतरेण तथाच वि
षयाणां स्वरूपसत्त्वाभावेऽपि रज्जूरगवदविद्याया प्रकाश उपपद्यते इति सर्वमवदातं ॥ १२ ॥